

UČITELJSKI TOVARIS

Glasilno Udruženja Jugoslov. Učiteljstva — Poverjenišvo Ljubljana.

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:
Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Frančiškanska ul. 6.
Rekopisov ne vračamo.
Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak četrtek pop. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Za neorganizirane 30— Din, za naročnike v inozemstvu 40— Din letno. Posamezna številka po 1— Din.
Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpisne službe je plačati po 75 para za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštne še 25 Din.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat 75 para za nadaljnja izvršenja primeren popust. Oznanila sprejema upravništvo lista.
Članstvo ljubljanskega Poverjenišva UJU ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, t. j. vse administrativne stvari, je pošiljati samo na naslov:
Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6./I.
Poštni čekovni urad št. 11.197.
Reklamacije so proste poštine.

Telefon uredništva št. 312.

Enotni in okvirni šolski zakon.

(Konec.)

II.
V prvem odstavku tega članka sem poizkušal dokazati potrebo enotnega in okvirnega šolskega zakona. V naslednjem poizkusim dobiti pristašev za to idejo, oziroma označiti pot, po kateri bi lahko morebiti prišli do razpravljanja. Najprej pri nas, potem pa bi želel, da bi razpravljali o stvari z nami i Hrvatje i Srbi.
Kakor sem omenil že zadnjič, je zahteva pravzaprav dvojna: 1. enotni šolski zakon, 2. ta enotni šolski zakon bodi okvirni zakon.
Na prvi pogled je ta zahteva nekaj novega, da si nova in tudi pri nas ne prvič izražena. Pisalo se je o enotnem šolskem zakonu že drugod, pri nas se je najnj že opozarjalo; okvirni zakon je za nas še manjša novotarija.
Ali — ako hočemo gledati na celotno zahtevo kot na nekaj realnega, na nekaj dosegljivega in za naše prilike koristnega, je treba: da vsi, tako Srbi, Hrvati in Slovenci stooimo na nova tla in gledamo na to zahtevo z novih tal.
Stvar, ki se lože izgovori, kakor izvrši. Da povem!
Ko sem pred dvema mesecema v beograjski »Narodni Prosveti« pisal o načelnem sfališču slovenskega učiteljstva glede zakonskega načrta o osnovnih šolah, ki ga je predložil g. Radojevič, mi je odgovarjal v »Nar. Prosveti« njen urednik in spoštovanj drug M. Stanković. In v tem odgovoru je slovenskemu učitelstvu rahlo očital nekaj, kar smo v razgovoru o zakonskih načrtih pri nas docela prezrli, oziroma se vsaj nismo zavedali; to namreč, da tičimo v tradicionalizmu.
Ko sem to čital, sem razmišljeval in spoznal: Res je, v tradicionalizmu tičimo; a v njem ne tičimo le Slovenci, nego prav tako Srbi in Hrvatje. To dejstvo je tudi povsem naravno: Sto in stoletno različno življenje je ustvarilo v nas vseh ta tradicionalizem in v njem tičimo tako globoko, da se iz njega ne moremo izkoptati brez največjega napora in — kakor kažejo znamenja — tudi ne brez žrtev (kar je poglavje zase, ki ga tu opuščam). Važno

pa je drugo: Ko smo spoznali ta svoj tradicionalizem, je naša naloga, da razmišljujemo, kako se ga otresemo in kako stopimo vsi na ista, na nova tla. Morebiti je za ta čin mnogo smernic, po mojem mnenju pa je pot ena edina, ki se ji pravi: **Medsebojno spoznanje in po spoznanju razumevanje.** Na to pot moramo stopiti, po njej moramo hoditi skupno in skuono iskati novih ciljev, iz dobrin, ki jih je imel ta ali oni, moramo izbirati in izbirati najbolje in na tej podlagi graditi skupno bodočnost.
To, kar nam je potrebno v vsem delanju in nehanju pri graditvi naše skupne domovine, nam je potrebno tudi pri sestavljanju šolskega zakona. In trdil bi, da ne pridemo do cilja, dokler bomo predlagali v obravnavo zakonske načrte, izdelane tu ali tam, preden smo se pogovorili o načelnih vprašanjih, preden smo povedali vsak svoje, kje nas žuli črevelj, preden nismo na jasnem, kakšno hočemo imeti vse naše šolstvo. In vse to z novega gledišča, stoječ na novih tleh. Po določitvi načelnih vprašanj pridenemo vsak svoje izkušnje, svoja spoznanja, doprinašamo vsi za dosego skupnega smotra ter skušamo pojasniti in povedati svoja spoznanja in izkušnje onim, ki niso imeli prilike nabrati si takih, ki jih že poznamo za dobre. In marsikatera ost odpade in marsikateri predsodek, ker bo tudi za nas veljajo »tout comprendre est tout pardonner«.
Res je: zahtevo po okvirnem zakonu n. pr. lože razumejo oni, ki so že v pretekli dobji imeli kaj podobnega za svojo šolo; oni pa, ki tega niso imeli, spoznajo prednost in zahtevo razumejo. Pravtako pa morajo tudi oni, ki tako zahtevo stavijo, spoznati in razumeti prilike, ki so drugod bile ovire za tak zakon; njihova dolžnost je, da povedo, da današnje prilike niso več tiste in pokazati pot, po kateri moramo hoditi danes.
I. t. d. Omenil sem to le zato, da pokažem, kako delajmo, da bo naše delo uspešno, v meritornosti se v tem članku ne morem spuščati, ne zdi pa se mi tudi potrebno, ker morajo taki razgovori in razprave predvsem v zbornico, kjer se o tem vsestransko razpravlja in pogovarja, javni diskusiji pa take razprave mnogokrat škodujejo, ker se jim brez prilike za

zagovor lahko podtikajo nameni, ki jih beseda ni imela.
III.
Se eno mi preostane, da omenim. Enotni in okvirni zakon — kdo naj ga sestavlja?
Danes sedajo k mizi osnovnošolski učitelji, da sestavljajo zakon za osnovne šole: meščanskošolski za sestavo zakona o meščanskih šolah, srednješolski o srednjih šolah itd. — vsi strokovnjaki na svojem torišču. In vendar kot narodovi vzgojevalci vsi strokovnjaki na istem torišču.
To je premisa, ki ji sledi zaključek: Enotni in okvirni šolski zakon je treba, da sestavi vse učiteljstvo, t. j. učiteljstvo vseh vrst šol skupaj. Ne vsak svoje najprej in potem skupaj, nego obratno: Najprej vsi skupaj, nato v tem okviru vsak svoje. Najprej skupno stavbo, potem šele koticke.
To je idealna zahteva, ki pa se lahko prehitro razbije ob tistem nesrečnem: Kaj ve profesor o osnovni šoli? Kaj ve učitelj o gimnaziji? I. t. d.
Tudi na tem torišču nam je potrebno spoznavanje in po njem medsebojno razumevanje.
Saj ni res, da profesor nič ne ve o osnovni šoli; ni res, da meščanske šole ne pozna, kdor ni prestopil njenega praga; in zopet ni res, da ne pozna makar humanistične gimnazije učitelj osnovne šole, ki se nj učil latinščine. Vse take trditve so neresnice, ki pa jih ponavljamo že toliko časa, da se nam slišijo kakor resnice.
Res je marveč to: **Ako je vzgojitelj,** pozna vsak učitelj vsako šolo; ako pa ni vzgojitelj, ne pozna niti one, v kateri deluje že vrsto let.
Vzgojitelj pozna vso vzgojo in za vzgojo gre — to je ono, kar tvori enotno stavbo, in v tem se mora zediniti učiteljstvo vseh vrst šol. Za vzgojo, kakor sem io omenil v I. članku. Svoje koticke pa urejui učiteljstvo vsake takozvane kategorije, a vse po istem načrtu. Ne po istem konitu — bognekdaj! — tu gre za intelektualno izobrazbo, za pouk z lastnim smotrom. Le po istem načrtu, po istem načelu.
In to načelo, načelo vzgoje, ki mora držati vkup vso šolsko stavbo, ki mora

biti njen temelj, njeno zidovje in njena streha, to načelo je tako važno, da ga ne more rešiti ni ena šola zase. To je organska vez vsega šolstva in pri javni vzgoji bodisi tu ali tam. K ugotovitvi tega skupnega načela morajo priti vsi, ki jim je na srcu razvoj šole.
Vsi — tudi zunaj? Izven vrst učiteljstva? Vsi — nasvet je vsak dobrodošel — rešitev pa mora biti strokovna. To je stališče, ki ga učiteljstvo mora terjati radi šole, radi sebe in radi svojega ugleda.
S tem bi lahko končal, dodajam pa še kratek primer, kam nas lahko dovede separatistično reševanje šolskega vprašanja z zakonskimi načrti, izdelavami pri zaprtih durih posebe za vsako šolsko organizacijo. Primerov v manjših vprašanjih bi navedel lahko precej, zadostuje pa naj eklatantnejši.
V javnost prihajajo vesti o posebnem zakonu o učiteljski šoli in učiteljski izobrazbi, t. j. o izobrazbi osnovnošolskega učiteljstva. Izdelal se je načrt o srednji šoli, ta učiteljske izobrazbe ne vsebuje. Izdelal se je načrt o osnovni šoli, v njem ni trohice o načinu učiteljske izobrazbe. Torej je potreben za vse to zopet nov zakon, nov načrt; ker pa bo predložen kasneje kot oni o osnovni šoli, bo tudi kasneje stopil v veljavo. Osnovnošolski zakon terja za učiteljstvo tako in tako kvalifikacijo, a ni zavodov, ki naj to kvalifikacijo dajo in niti ni znan njihov ustroj.
In v katero vrsto šol učiteljska šola pravzaprav spada? Srednja ni, ker je ni v zakonu o srednjih šolah; strokovna biti ne more, ker mora bodočega učitelja pripravljati na njegov poklic še v prvi vrsti s splošno izobrazbo, na to šele s strokovno (vsaj sedaj je tako!).
Torej kaj je učiteljska šola in kam spada?
Odgovor:
Kot del celokupnega šolskega ustroja v enotni šolski zakon, ki bodi okvirni, da bo dovolil prostoren za vse prilike, ki so potrebne za razmah vsega šolstva, za jednoliko vzgojo vseh državljanov in za intelektualno diferencirano izobrazbo po njihovih zmožnostih in nagnjenjih.
Pavel Fleré.

LISTEK.

Kako je bilo pred 50 leti.

(Konec.)

V 104 šolah se je učila sadjereja, v 24 sviloreja, v 11 čebeloreja, Lastnih (srenjskih) šolskih hiš je bilo 196, plačno in brezplačno najetih 28; 156 v dobrem stanu, 68 pa ne.
Najprvo nai mi bode dovoljeno, nekaj malega opomniti o številu šolo obiskujočih otrok. Rekli smo, da je po vladnem sporočilu preteklo leto hodilo nad 26.000 otrok v šolo. Toda to število se ne sme vzeti, kakor da bi vsi ti otroci celo leto pridno in redno hodili v šolo. Mislimi si namreč moremo, kar pa je tudi istina, da se je na vsaki šoli pri seštevanju šolobiskujočih otrok vzelo število otrok, ki so se v začetku šolskega leta vpisali v šolo. Da je pa na Kranjskem vse kaj drugega, v šolo vpisati se, ali pa redno v šolo hoditi, to mi bo pritrdiril sleherni, ki bozna naše domače šolske razmere. Iz vseh krajev Kranjskega se viemajo sporočila učiteljev o šolskem obiskovanju v

tem, da pozimi otroci pridno hodijo v šolo, in da je šola poleti po večini prazna. Iz nekaterih krajev si mi je tudi pisalo, da je tudi pozimi zastran mraza, daljave, pomnakanja obleke, šolsko obiskovanje prav slabo. Vsa sporočila primerjaje, morem sklepati, da je bilo na 30 šolah na Kranjskem šolsko obiskovanje prav redno, na 50 redno, na 70 srednje in na 50 slabo. (Štel sem le postavno ustanovljene ljudske šole, katerih imamo krog 200). Vzroki šolskim zamudam so pri nas: paša, slabo vreme, zanikrnost staršev, revščina, daljave potov; bolezen otrok ali staršev in druge malenkostne ovire so tedaj zelo poredkoma na poti pridnemu šolskemu obiskovanju.
O stanju šolskih poslopij ima brošurica sledeče poročilo:
»Leta 1865, je bila na Kranjskem 182 lastnih, 30 plačno najetih, 22 brezplačno najetih šolskih hiš, 149 jih je bilo v dobrem, 85 v slabem stanju.
Preteklo leto (70.) pa je bilo 196 lastnih in najetih 28; v dobrem stanju 156, v slabem 68. Tako se glasé vladna poročila. Naj povem, kar so mi učitelji v tej zadevi pisali.

Najmanj imam sporočil, v katerih bi se šolsko poslopie z učiteljevimi stanovanji vred hvalilo. Morda jih ni nad 30 šol, ki bi povsem zadostovala. V mnogih naznanilih se sicer bere: Šolsko poslopie je »srednje«, semtertje tudi »dobro«. Toda žalibog kolikokrat sem moral brati: Naša šolska hiša je v slabem stanu, učne sobe so pretesne, zid je razpokan, streha je slaba, v šolo dežuje itd. V drugih sem čital: Naša učilnica je v revni kmečki hiši, vsa slabotna, da mora kmalu razpasti. Pozimi se ne more nikoli dovelj ogreti; otroke vedno zebe. V nekaterih pismih so mi učitelji tožili o svojem stanovanju. »Moje bivaljšče«, pravi eden, »je podobno podzemeljskemu brlogu«. Drugi toži, da mora s svojim tovarišem prebivati v eni in isti majhni sobi.
O učiteljskih plačah toži knjižica:
»Učitelji imamo enako drugim omikanim stanovom, duhovnom, uradnikom itd. mnogotere slabosti. Učitelj bi namreč rad užival tako hrano, kakor io gospod kaplan in kak »gospod« uradnik: učitelj bi rad nosil tem gospodom enako obleko: učitelj bi rad stanoval v tako

čednih izbah, kakor jih imajo omenjeni gospodie. Tudi bi rad svoje otroke spodobno oblačil in jim potrebne izreje in poduka preskrbel. Mislim, da se učitelju ne bo očitalo predrznosti, če to želi in če bi mu bilo to kdaj mogoče storiti. Smem trditi, da je učiteljski stan vsaj tako imeniten, kakor je duhovski in uradniški. Ali se pa učitelji v tem smislu plačujejo?
Poglejmo, kakšne plače imajo kranjski učitelji! Ze naprej naj bude omenjeno, da okrog 100 kranjskih učiteljev dobi va svojo plačo samo v denariu, okoli 90 v denarju in biri, in morda 10 jih dobiva svoj zaslužek zamo v biri.
Take-le plače imajo kranjski ljudski učitelji:
15 učiteljev ima 100 do 150 gld na l.
60 » » 150 » 200 » » »
54 » » 200 » 250 » » »
58 » » 250 » 300 » » »
40 » » 300 » 350 » » »
21 » » 350 » 400 » » »
9 » » 400 » 450 » » »

Lepopis ali risanje.

Večina učiteljstva polaga veliko važnost lepopisu kot predmetu v osnovni šoli in nekateri nadzorniki gredo v svojem pedantstvu tako daleč, da mora ja sleherna stran lepopisnice biti kvalifikovana. Vsak praktičen učitelj zamore izvajati iz svojih lastnih izkušenj, da je lepopis kot predmet, če ne v srednji vsaj v višji stopnji, odveč. Ni moj namen navajati vse podrobnosti, ker bi bilo odveč, pripomnim pa samo to, da praktičen učitelj ne bo motril svoje pozornosti le pri uri lepopisja, temveč pri vseh pismenih izdelkih. Kaj mi pomaga, če učenec v lepopisnici piše lepo in čedno, če pa te lepote in čednosti ne zna izvajati v pismenih izdelkih, kajti iz pismenih izdelkov se spozna učenca, katerega pripravljamo za praktičnega člana človeške družbe v življenju, ali bo pridobil ono, kar od njega zahteva bodoče življenje.

Ti pogreški, ki se v veliki meri porajajo po vseh šolah, nam dovolj pričajo, da je lepopisje odveč kot samostojen predmet, katerega se da z boljšimi uspehi istočasno uvajati in gladiti — ne da bi to učenec občutil, da mora pisati po taktu »tanka gor, debela dol« — pri vseh drugih pismenih izdelkih.

Če se hočemo držati onega reka: »iz življenja za življenje«, ga moramo poprej sami pravilno pojmiti in ga izvajati res v takem smislu, da otrok ne prinese iz šole le praznih fraz, ampak to, kar zahteva življenje od njega. Mi še vedno ne korakamo z duhom časa, naše šolstvo še vedno tava v zastarelem sistemu in to ponajveč radi prevelike komodnosti učiteljstva. Marsikateremu učitelju so zastareli in neuporabni podrobni učni načrti vodnik v njegovem delu na šolskem polju. Praktičen učitelj mora tudi nekaj svojega iz življenja vzetega in na podlagi lastnih izkušenj vpeljati v šolo, pripravljati se mora do subjektivne samostojnosti in samozavesti in ne biti navezan na možgane drugih ljudi, ki so večkrat zastareli; saj za svoje delo je odgovoren le narodu in nikomur drugemu.

Če pa hočemo doseči samostojnost, nas morajo v tem podpreti naši nadzorni organi, kateri ravno tako potrebujejo onega korakanja z duhom časa, kakor mi. Po mojem mnenju je le oni nadzornik na mestu, ki prepusti metodično pot pristoju učitelju, a ki zahteva obnem od njega onih uspehov, ki so dosegljivi za starost pripuščenih mu otrok po vseh šolskih in človeških zakonih. Kdor ravna drugače, tam ni pričakovati zanimanja za šolo ne od učiteljstva ne od učencev.

Da ne zaidem predač, se vračam k prvotni temi. Dočim se lepopisje na eni strani protežira, se na drugi strani risanje v pravem pomenu besede zanemarja. In vendar ni manj važno risanje od lepopisja, da celo važnejše. Lepopis se da gojiti v zvezi z vsemi predmeti, risanje pa skoro ne in se tudi pri gotovih predmetih, ki so v tako tesni zvezi z risanjem, direktno zanemarja. Iz prakse vem, da imajo učenci večje poželenje in veselje do risanja, kakor do lepopisja, kajti na višji stopnji vedo že naprej, katero črko in besedo bodo pisali, ker so si zapomnili od prejšnjih let. In ker se v lepopisu vedno ene in iste oblike ponavljajo skozi vso šolsko dobo, jim postaja lepopisje kot predmet čim dalje bolj apatično in rezultat tega vidimo v uspehih, ki se ustavijo pri gotovi točki in krenejo nazaj k prvotni. Na višji stopnji ne vidi otrok v lepopisu nič novega, nič interesantnega, predstavljajo se mu vedno enake oblike in naveliča se jih docela.

4	»	»	450	»	500	»	»	»
4	»	»	500	»	600	»	»	»
3	»	»	600	»	700	»	»	»

Plače kranjskih ljudskih učiteljev, ki smo jih tu uvrstili, pa ti ne dobivajo samo kot učiteljev, temveč tudi za orglavska in cerkveniška opravila; kajti $\frac{3}{4}$ kranjskih učiteljev n. pr. so obenem tudi orglavci in mežnarji, kar jim zlasti veliko opravkov prizadaja, če osebno ali po hlapcu to delo izvršujejo.

I. Lapajne.

† Tovariš Rudolf Schiller.

Kruta smrt je iztrgala iz naše srede nenadoma dragega tovariša R. Schillerja, nadučitelja v Črnomlju. Čeravno je okraj raztresen, slabe železniške zveze, vendar, kdor je zvedel še pravočasno nenadno vest, vsak je pohitel, da izkaže še zadnjo čast dragemu tovarišu.

Zopet je imel Črnomelj priliko gledati, kako priljubljen je mož, ki je vedno delal za svoj narod.

Pred hišo žalosti je domači pevski zbor pomnožen s tovariši učitelji zapel

Pri risanju pa je za otroka vse kaj drugega, vsako uro nekaj novega in interesantnega ter zabavnega. Že razni risalni pripomočki, ki jih rabi pri risanju, ga čim bolj navdušujejo. Že sam košček zlomljenega metra ga napravi ponosnega, da zamore meriti in ugibati, kakor rokodelci, ki jih opazuje zunaj šole.

Pred očmi moramo imeti, da se mnogo učencev posveti po končani šolski dobi rokodelstvu. Če hočemo imeti v bodočnosti dobre rokodelce in obrtnike, jim moramo dati potrebno podlago že v osnovni šoli. Zidar, ki ne razume načrta, ne more postati samostojen mojster, primoran je garati vse svoje življenje za druge, in to velja tudi za druge. Res, da imamo obrtne nadaljevalne šole, v katerih specijelno vežbajo za obrt potrebnih obrtnikov in rokodelcev, morajo razpolagati s človeškim materialom, ki ima vse osnovne predpogoje v svrhu dosežanja onega, kar zahteva posamezni obrt, in te predpogoje je dolžna v vsej meri nuditi osnovna šola. Učenec je treba že v osnovni šoli navajati — poleg drugega risanje, — k projekcijskemu risanju v zvezi z geometrijskimi računi, ne da bi se učenec zavedal kaj je projekcijsko risanje; za poglobljanje teh pojmov se prepušča obrtno - nadaljevalnim šolam.

Govoril sem pred kratkim s profesorjem obrtne šole v Ljubljani in pripovedoval mi je, da učenca takoj spozna po delu odkod je doma, mislil je tu na Goričane, ker je v njih uvidel v risanju bolj podkovan, kakor druge. Na Goriškem nismo podcenjevali risanja na ljudskih šolah, nasprotno so se vse šole intenzivno bavile z njim, kar nam priča mnogo vzornih in odličnih samostojnih podjetnikov z ljudsko - šolsko in obrtno - šolsko izobrazbo. V N. sem opazoval v začetku svojega službovanja kamnoseške učence, ki so samostojno izdelovali iz predloženih jim načrtov lepe izdelke, ki so se pošiljali na vse strani sveta. Ti učenci so bili v ponos obrtnikom, sebi in učiteljstvu ljudske in obenem obrtne nadaljevalne šole. Svojo naklonjenost so svojim učiteljem ohranili v naprej zavedajoč se, da se imajo le njim zahvaliti na pridobitvi teoretičnega znanja.

V naši domovini potrebujemo vseh kategorij dobro izvežbanih obrtnikov in rokodelcev in za pridobitev teh, je v prvi vrsti vpoklicana osnovna šola, da jih že v šolski dobi pripravi do tega, da v njih postavi temelj za nadaljnje delo. In če hočemo to doseči, se moramo v večji meri zainteresirati za risanje, gojiti ga v isti meri, kakor druge glavne predmete. Namesto tistega dolgačasnega čekanja na višji stopnji, naj se nadomesti risanje, ki bode mnogo več koristilo posameznikom v poznejšem življenju in narod bo bogatejši na inteligentnih in večjih obrtnikih in nič manj prizadet v kaligrafij. Ponavljam: Iz življenja za življenje!!!

Josip Macarol.

O slovniskem pouku.

1. Sološne opomnje.

Da je slovnica v Sloveniji le pastorka, sem opazoval že pred leti od daleč, a danes vidim to tudi od blizu. Slovniski pouk se obče smatra kot potrebno zlo, kot robata dekla, ki ima le smetje iz hiše pometati t. j. trebati jezikovne kozle učenceve govornice in ničesar več. Toda to mnenje je zmota. Slovnica ima ne le negativno nalogo trebljenja in čiščenja, ampak tudi svojo pozitivno zadačo. Ona mora posnemati razsodno in nežnočutno go-spodinjno, ki zna svojo hišo z okusnimi slikami in drugimi lepotjami okrasiti, tako mora tudi pravi slovniski pouk seznaniti učence z lepimi besednimi oblikami in izrazi, ki niso običajni v priprosti ljudski govornici. In morda je to njegov glavni namen, kajti ako hočemo učenca usposobiti za umevanje knjižnega jezika, ne moremo iti mimo deležnikov, rekcije nekaterih glagolov in pridevnikov, mimo redko rabljenih in vendar potrebnih predlogov, veznikov in drugih členic. In šele besedotvorje! Vse to mora učenec dobro spoznati in se usposobiti, da sam tvori potrebne oblike ali besede (izraze) ter jih pravilno rabi.

Znam, da slovnica v osnovni šoli ni sama sebi namen, temveč da služi le drugim predmetom v podporo, vendar ne smemo iz te niene podrejenosti sklepati, da je postranskega in za izobrazbo manj važnega pomena nego drugi predmeti. Kardinalna zmota! Poleg računanja pač v osnovni šoli ni drugega predmeta, ki bi formalno in materialno izobrazbo bolj pospeševal kakor slovniski pouk. Morda poreče kdo, da spisje, Nikdar! Spisje brez slovniskega razmotrivanja t. j. brez poznavanja slovniskih pravil in skrivnosti je zgolj instinktivno, privajeno besedičenje. Učenec mora znati utemeljevati, zakaj da je rabil ta sklon in ne drugega (reakcija!), ta predlog in le ta veznik.

Slovnica je izborna šola praktične logike. Kdor zna tujo misel razčleniti, jo zna tudi doumeti in si duševno prisvojiti, pa tudi svoje lastne misli pravilno zapisati. So ljudje, ki gotovo tudi brez poznavanja slovnice in logike pravilno govorijo, toda tako govorjenje je le privajeno ali operira le s konkretnimi mislimi, z zaznavami telesnih čutil, kar zna tudi mali otrok. Avtodidaktični ali rojeni govorniki in filozofi pa so bele vrane.

Mnogo jih je, ki zavidajo nemški narod za njegovo umstveno izobrazbo, za njegov smisel za red, točnost, preciznost in disciplino. Smelo trdim, da mu te lastnosti niso toliko prirojene, kolikor so mu privzgojene potom učnega obrata. Ako pregledamo nemško didaktično slovstvo, gotovo najdemo na prvem mestu pripomočke za uspešni jezikovni pouk, med katerim zavzema poleg čitanja slovniski pouk drugo mesto, kar je čisto logično, kajti najprej se morajo potom čitanja svahiti predstave, potem se premotrivajo besedne oblike ter pravila, ki le dooločajo, in v tretji vrsti šele more otrokov duh stopiti v aktivno delovanje s tem, da proficira na katerikoli način dobljene misli na papir.

Za psihologa zelo poučen je tudi pojav, da se govorna spretnost češče ne ujema s spisovno. Poznal sem ter poznal še otroke, ki prav spretno govorijo o vsakdanjih pripetljajih, a niso v stanu, le tri stavke pravilno in po logičnem redu napisati. Obratno pa so mi znana imena mnogoterih izbornih slovstvenikov, ki niso bili zgovorni, kamoli govorniki. Ta kontradiktorni pojav ima svoj vzrok bržkone v temperamentu in krvnem obtoku. Govorniki so obče živahnejšega značaja in kri jim polje hitreje po žilah, da si vsled tega tudi predstave urneje sledijo v možganih, organu človeškega mišljenja. Misleci in literati pa se morejo deli časa pomuditi pri kakih misli ali predstavah, da si jo ogledajo od več strani. Komu naj damo prednosti: temperamentnemu govorniku, ki fascinira poslušalce, ali redkobesednemu, temeljitemu mislecju? En sam pogled v naše javno življenje nas prepriča, da se res mnogo govori in beseduje t. j. ponavlja se le besede drugih, toda žal premalo se misli in prevdaria, v kolikor bi mogle biti resnične in, ako udeležtvovane, tudi koristne. Pomisliti moramo tudi, da ne morejo biti vsi ljudje govorniki, ker potem ne bi bilo — poslušalcev, kar se često pripeti na shodih, koder jih hoče več hkrati govoriti. Končno ne smemo pozabiti, da imamo ves človeški napredek zahvaliti bistroumnim mislecem vseh narodov in vekov. Le govorniki pa navadno več škodujejo nego koristijo. Še vsem je v spominu, kako so nekateri brezvestni govornicari razvneli ljudsko dušo za vojno in brezmišno klanje! Toda dovolj o tem, ker menda danes tudi ni nič boljše v tem oziru!

Potem takem bomo hodili pri pouku srednj pot: ne govorna spretnost za vsako ceno naj bo naš cilj, ampak stvarno in jedrnat govorjenje, ki naj uri ob snovi, ki se da obenem tudi izkoristiti za umstveno, etično ali estetično izobraževanje. Ne količina besed in stavkov (kvantum) hodi merodajna, ampak njih miselnost vsebina in slovniska pravilnost, torej kvaliteta!

Vsem tem zahtevam glede jedrnatosti, pravilnosti in logičnosti pa ustrežemo

7. Sklanjatev samostalnika.

V naslednjem hočem podati nekaj lastnih izkušenj iz obravnavanja važnejših poglavlji iz slovnice. Najprej me zanima sklanjatev, ki se obče zelo slabo obdelava. Ni praktično in še manj psihološko, da se samostalnik in pridevnik sklanjata vsak sebi. Da postopajo tudi drugi jeziki tako, ne drži, ker se v slovenščini sklonila samostalnika in pridevnikova bolj ujemajo nego n. pr. v nemščini. Nemec sklanja samostalnik vedno s členico ali drugo pridevno besedo, da si bolj ponazori posamezne sklene. Taka ponazoritev tudi ne bi škodila slovenski, osobito i-sklanjatvi. Dalje opozarjam na dejstvo, da se rodilnik nekaterih samostalnikov (imen živih bitij) da težko in le omejeno rabiti v stavku brez pridevne besede (prilastka). Velika napaka je, da se že spočetka vadi sklanjatev v vseh treh številah, da tako begamo otroke srednje stopnje z 18 skloni! Na tej stopnji naj sklanjajo učenci le v ednini in množini, ker se s tem prihrani mnogo časa za potrebnejše vaje in da slovniska ura ne postane preveč dolgočasna. Vrh tega se dvojina le redkokdaj rabi, in ako, učenci bodo zadeli njene sklene, izvzemši dajalnik in orodnik, gotovo tudi brez posebne vaje.

Veliko zamudo, da se v sklanjatvi ne pride naprej, povzročata naša slabo poznanost terminologija. Prvi sklon se zove imenovalnik, to še gre. Toda kako naj deci razložim rodilnik? Li ne bi bilo boljše reči čigavnik? In dajalnik je tudi lahko imenalnik, tožilnik pa hvalilnik. Šesti sklon pa je oblagodarjen kar z dvojnimi imenom. Vestna kopija latinskega izrazoslovja! Je li res treba mučiti otroke s takim golim nominalizmom, ki za to stopnjo osnovne šole nobene vrednosti nima? Li še vemo, kako priprosto poimenujejo Nemci svoje štiri sklene? Jih ne bi kazalo v tem oziru posnemati? Seveda! Veliko zmote in zamenjav povzročata v naši slovniski terminologiji prečesto rabljeno obrazilo—nik! Zato se lahko pripeti definicija: Imena oseb, živalij... so imenovalniki!

Kolikor potrebno utemeljivši svoje nazore, lahko pridem k praktičnemu delu. Ko so učenci že dodobra izurjeni v pravilni rabi samostalnikovega števila (seve brez in tudi s pridevno besedo!) pričnem z a-sklanjatvijo n. pr. naša krava. Že pri številu se morajo učenci opozoriti na različne končne samostalnikove. Danes pa hočemo spoznati druge spremembe na samostalniku! Učitelj napiše polagoma šestere stavkov, enega pod drugega na tablo. Stavke povedo učenci na primerna vprašanja sami. Med tem ko učitelj piše, naj srednje in manj nadarjeni učenci ponovno čitajo že napisane stavke; s tem se uho in jezik bolj privadita na nove besedne oblike, povrhu pa se bolj obdrži pozornost in disciplina. Vobče bo za prvo lekcijo v sklanjatvi, ako nimam posebnih nadarjenih in dobro pripravljenih otrok, zadostovala ednina, kajti tu gre v prvi vrsti za pojem »skloni«, oziroma: samostalnik krava ima v ednini 6 sklonov, kar se lahko in hitro razširi, ako uporabim v stavkih naša (vaša) koga-ovca... v pravilo: ženski samostalnik ima... 6 sklonov. Na vse to so učenci z metodnimi vprašanji opozorjeni, da sami najdejo in povedo pravila. Ravno tako tudi na način vprašanja po posameznih sklonih.

(Dalje prihodnjic.)

Pristopite k „Jugoslovanski Matici!“